

Kristof Glamann
26. august 1923 – 8. oktober 2013

AF
ERIK GØBEL

Kristof Glamann ved afskedsreceptionen fra Carlsberg 1993 mellem busten af ham selv og professor Axel Michelsen, SDU. Foto: Carlsbergfondet.

Kristof Glamann blev født i 1923 i Kerteminde, hvor hans fader var bankdirektør, og hans moder bogholder. Det var et grundtvigiansk hjem med mange aviser. Den unge, velbegavede mand blev matematisk student fra Odense Katedralskole, hvorpå han begyndte at studere historie ved Københavns Universitet. Her var hans yndlingslærer ubetinget Erik Arup. Glamann modtog universitetets guldmedalje allerede i 1946 og blev en ung magister i 1948. Emnet for medaljeafhand-

lingen var Asiatisk Kompagni 1732-1772; det var udstukket af Arup med henblik på nogle af hans ældre studerende, men kun den helt unge Kristof Glamann besvarede opgaven. Arup fattede interesse for den begavede studerende og sørgede straks i 1946 for hans ansættelse ved de prishistoriske undersøgelser (ved Institut for Historie og Samfundsøkonomi), hvor Glamann arbejdede indtil 1954. Desuden var han undervisningsassistent og fra 1954 universitetsadjunkt ved Københavns Universitets historiske institut, indtil han i 1960 (på Astrid Friis' initiativ) blev kaldet til et nyoprettet professorat sammesteds i historie med særligt henblik på økonomisk historie.

Hans forskning har koncentreret sig om økonomisk historie, og den falder i to hovedområder, dels den europæiske ekspansions historie i 1600- og 1700-tallet, dels bryggeriets (særlig Carlsbergs) historie.

Guldmedaljeafhandlingen blev publiceret i 1949 under titlen „Studie i Asiatisk Kompagnis økonomiske historie 1732-1772“ (*Historisk Tidsskrift* 11. række 2. bind). Han har selv fortalt, at han efter Arups død i 1951 blev „overtaget“ af Astrid Friis, som blandt andet sørgede for at skaffe penge, så han kunne rejse til nederlandske arkiver og andre landes samlinger for at fortsætte studierne over handelskompagnierne, men nu på en større scene. Dette resulterede i disputatsen fra 1958 med titlen *Dutch-Asiatic Trade, 1620-1740*, hvori Glamann som den første fokuserede på de økonomiske og handelspolitiske realiteter i det store Vereenigde Oost-Indische Compagnie (i stedet for som den hidtidige forskning at se mest på formelle forhold vedrørende oktrojer og andre normative kilder) samt på forbindelserne mellem Europa og Asien. Glamann gennempløjede og fortolkede skarpsindigt det store arkiv fra VOC, som ligger i Algemeen Rijksarchief i Haag. I dette arbejde blev han kyndigt assisteret af Kirsten Glamann, der også var historiker, og som han var blevet gift med i 1954. De vigtigste nye erkendelser vedrørende det nederlandske ostindiske kompagni blev – meget kort fortalt – en grundig gennemlysning af handelsmønstrene og de økonomiske kredsløb, idet det viste sig, at den intra-asiatiske handel (administreret meget selvstændigt fra kompagniets høje regering i Batavia på Java) var en særdeles givtig aktivitet, som betød, at et stort økonomisk overskud kunne sendes fra Asien hjem til kompagniets direktion i fædrelandet. Glamann dokumenterede, at som handelsforetagende var VOC karakteriseret ikke ved monopol og uforanderlighed, som tidligere forskning ellers havde ment, men derimod var VOC præget af konkurrence og omskiftelighed – både i Europa og Asien. Glamann påviste, at krydderiimporten langtfra var afgørende, men at mange andre varer, f.eks. japansk kobber, også spillede en afgørende rolle for kompagniets samlede økonomiske resultat. Bogen var således revoluti-

onerende og vakte stor international opmærksomhed. Den fik da også ualmindelig flotte anmeldelser i fagtidsskrifter verden over.

Glamanns værk udgør et smukt led i den store danske disputatstradition sammen med Erik Arups afhandling om kommissionshandelens praksis og teori i engelsk og tysk handelsliv (1907), Astrid Friis' om Englands handelspolitik 1603-1625 (1927) og Aksel E. Christensens om nederlandsk handel og søfart til Østersøen omkring 1600 (1941). Glamanns afhandling er blevet stående internationalt som den endnu i dag helt grundlæggende fremstilling for forståelsen af VOC. Den blev da også genudgivet i 1981. Den dag i dag ser udenlandske kolleger på én med respekt og misundelse, når man fortæller, at man har været så heldig at have haft den berømte Kristof Glamann som læremester.

Her må lige indskydes, at to af Glamanns allerførste publikationer var udsprunget af arbejdet med dansk-nederlandse forbindelser, og at disse to arbejder fremkom i *Danske Magazin*, 7. rk., bind V (1949-1953). Det drejer sig om „Et brev fra Frederik II til borgmester og råd i Antwerpen“ og „Hollandske indberetninger om Altonaprojektet 1728-1729“. Det altonaiske projekt drejede sig om, at en amsterdamsk købmand i 1727 foreslog at investere den tiloversblevne kapital fra det opløste ostindiske kompagni i Oostende til at oprette et nyt ostindisk kompagni i Altona. Disse planer blev dog aldrig realiseret.

Videre studier i den danske merkantilisme resulterede i udgivelsen i 1966 af *Otto Thotts Uforgribelige Tanker om Kommerciens Tilstand. Et nationaløkonomisk programskrift fra 1735* (genudgivet i 1983 i bogen *Studier i dansk merkantilisme*). Der er tale om en eksemplarisk kildeudgivelse af Otto Thotts omfattende betænkning, udarbejdet som en slags principprogram for det netop i 1735 nyoprettede Kommercekollegium. Thott var her eksponent for den tidstypiske handlingsorienterede kameralisme.

Senere har Glamann fortjenstfuldt bidraget med afhandlinger om den europæiske handels historie i tidlig-moderne tid i form af omfattende kapitler i de prestigøse og vidt udbredte standardværker *The Fontana Economic History of Europe* i 1971 og *The Cambridge Economic History of Europe* i 1977. Her kommer hans imponerende internationale overblik og glimrende evner for klar formidling af et stort og kompliceret stof virkelig til deres ret.

Inden for den økonomiske og merkantile historie har Glamann desuden publiceret en lang række artikler og bidrag til antologier på både dansk og internationale sprog. Særlig betydningsfulde var hans internationalt debatskabende artikler om ædelmetalstrømme i verdenshandelen i tidlig-moderne tid, blandt andre artiklen „Ædelmetal-

strømme og verdenshandel i 16.-18. århundrede. Nogle synspunkter“ (*Historisk Tidsskrift*, bind 80, 1980).

Hertil kommer bogen *75-foreningen. Den danske tobaksindustri udvikling 1875-1950*, dette festskrift udkom allerede i 1950. Og de prishistoriske studier mandede ud først i den meget grundige artikel „Om kapitelstakst og kornmål“ (*Historisk Tidsskrift*, 11. rk., 4. bind (1949)) og i den store bog *A History of Prices and Wages in Denmark, 1660-1800*. På titelbladet af denne står både Astrid Friis og Kristof Glamann, men det var sidstnævnte, der gjorde et kæmpe arbejde med indsamling af prisdata (samt penge- og valutakurser og informationer om mål og vægt), og det var også ham, som trak det store praktiske læs med udgivelsen. Bogen var det danske bidrag til et stort anlagt komparativt forskningsprojekt med tilsvarende udgivelser i andre lande. Glamann har sagt, at han ikke fandt arbejdet med indsamling og organisering af de uendelig mange prishistoriske data særlig spændende; men arbejdet blev gjort, selv om han opfattede det som noget af en trædemølle.

Da Glamann blev professor i økonomisk historie ved Københavns Universitet i 1960, må det virkelig have føltes som et frisk pust udefra. Han fik desuden i 1967 held med at få oprettet – sammen med økonomiprofessor Svend Åge Hansen – et tværfagligt Institut for Økonomisk Historie. Her samlede han en række yngre lovende forskere, og her opstod et særdeles godt og stimulerende forskningsmiljø med en intensiv seminarvirksomhed, etablering af en vigtig skriftserie og samarbejde med andre forskningsmiljøer (f.eks. Økonomisk-historiska institutionen ved Lunds universitet). Først lå instituttet på Bispetorvet, siden i Frederiksholms Kanal, dernæst i Nørregade i gamle fabrikslokaler og endelig fra 1979 på det nye KUA på Amager. Jeg har selv – både som studerende og som forskerstipendiat ved Institut for Økonomisk Historie – oplevet Glamann som en fremragende forelæser og en særdeles inspirerende lærer ved øvelser i mindre grupper. Og jeg har personlig oplevet, hvordan han virkelig interesserede sig for éns studier og faglige fremgang og altid var parat med indgående vejledning. Hos Glamann oplevede man virkelig at blive taget alvorligt og at blive taget med ind i historikerens værksted, hvor han begejstret demonstrerede alle redskaberne, metoderne og strømningerne i den internationale økonomisk historiske forskning.

Glamann var også medstifter (sammen med sinologen Søren Ege-rod) af endnu et vigtigt tværfagligt institut, nemlig Centralinstitut for Nordisk Asiensforskning i 1967. Desuden gjorde han en stor indsats i danske og internationale organisationer, blandt andet i Statens Humanistiske Forskningsråd (hvor han blandt andet var med til at initiere det nordiske ødegårdsprojekt). Han virkede gennem 1960'erne også som hovedredaktør af hjertebarnt *Scandinavian Economic History*

Review, som han strømlinede, samtidig med at han sørgede for et meget højt fagligt niveau. For *Journal of European Economic History* sad han i redaktionspanelet fra 1972 til sin død. Han tog også initiativ til det vellykkede forskningsprojekt vedrørende det industrielle miljø i Danmark 1840-1940, kaldet „Industrialismens bygninger og boliger“. Dette store projekt omfattede dels en værdifuld registrering af fabrikker og andre industriminder, dels forskningsarbejder, som blev publiceret i serien af grønne bøger. Senere (i Carlsbergfondets regi) stablede Glamann den nye samlede danske industrihistorie på benene. Desuden havde han en afgørende finger med i spillet, da man i slutningen af 1970'erne gik i gang med at digitalisere sundtoldregnskaberne – af Glamann kaldet „et af den internationale handelshistories berømteste og vigtigste kildekomplekser“. Han var da også særdeles glad på sine gamle dage for at høre om, hvordan vi nu i Rigsarkivet i samarbejde med nederlandske kolleger er næsten færdige med at gøre alle informationerne fra de 1,8 millioner skibspassager i sundtoldregnskaberne 1497-1857 tilgængelige på internettet på www.soundtoll.nl.

I det internationale historikersamarbejde lagde Glamann en endog meget stor arbejdsindsats. Således organiserede han den vellykkede økonomisk historiske verdenskongres i København i 1974. Han og Kirsten var også ofte værter for besøgende udenlandske historikere i eforboligen på Hassagers Kollegium på Frederiksberg og senere på Bjerregården ved Carlsberg, hvor man som ung kollega kunne være så heldig at blive inviteret med og komme til at træffe fagets store internationale personligheder.

Hans kolossale netværk og hans store indflydelse både på dansk og på international forskning medførte, at han modtog hele to festskrifter – et dansk ved sin 60-årsfødselsdag i 1983 og et internationalt, da han fyldte 70.

Foruden den internationale økonomiske historie interesserede Kristof Glamann sig efterhånden mere og mere for bryggeriets historie og for de industrielle foretagere. Tilbage i 1962 havde han skrevet bogen *Bryggeriets historie i Danmark indtil slutningen af det 19. århundrede*; her var det først og fremmest erhvervsbryggeriet (til forskel fra privat brygning på gårdene), der havde haft Glamanns interesse i denne den første samlede fremstilling af det danske øls historie. I 1969 blev han medlem af Carlsbergfondets direktion, og i hele 17 år var han dens formand, (og desuden var han bestyrelsesformand for hele industrivirksomheden Carlsberg og en af hovedmændene bag den vellykkede internationalisering af virksomheden). Det krævende formandsarbejde gjorde, at han i 1980 frasagde sig sit professorat; men han fortsatte ufortrødent som forsker og organisator. Glamann har i flere omgange skrevet bøger om Carlsbergfondets historie: om dets første hundrede

år (1976), om fondets udvikling siden 1970 (1993) – og om Carlsberg-gruppens historie siden 1970 i den flotte bog *Vores øl, og hele verdens* (1997); det var en økonomisk succeshistorie, som Glamann havde sin store andel i at drive frem. Man må sige, at han som en kyndig og myndig videnskabsmand med ualmindelig glimrende anlæg for praktisk virke var en mand helt i den gamle J.C. Jacobsens ånd. Glamann følte sig da også som arvtager efter den gamle brygger, og han satte ham et flot minde med biografien *Bryggeren.- J. C. Jacobsen på Carlsberg* (1990), der senere blev til en TV-serie, hvor hustruen Kirsten Glamann stod for det historiefaglige. Kristof Glamann skrev også en omfattende biografi over sønnen; den kom til at hedde *Øl og marmor. Carl Jacobsen på Ny Carlsberg* og udkom i 1995. Endelig biograferede han sammen med Kirsten Glamann bryggeriets laboratoriebestyrer i bogen *Nordens Pasteur. Fortællingen om naturforskeren Emil Chr. Hansen* (2004). Hansen var den første i verden, som rendyrkede ølgæren. Ægteparret var meget glad for hele deres samarbejde om familien Jacobsen og Carlsberg, og Kirsten Glamann publicerede selv familien Jacobsens brevveksling. Bøgerne om bryggerfamilien udkom i mange oplag og tillige i engelsksprogede udgaver.

Som pensionist skrev Glamann endnu to bøger. Den ene var den lille essaysamling *Time-out* fra 1998 om de mange forskellige måder at forstå begrebet 'tid' på. Den anden var erindringsbogen *En blandet landhandel* fra 2002 med undertitlen *Historiker, fondsdirektør og brygger*. Heri fortæller han forholdsvis kortfattet om sin historikerkarriere; hvorimod hovedparten af erindringerne handler om tiden i Carlsbergfondet og Carlsbergbryggerierne.

Glamanns syn var ikke godt de seneste mange år, og det betød desværre, at han ikke kom ret meget ud til møder og andre arrangementer, skønt han var medlem af en lang række faglige selskaber som Videnskabernes Selskab, Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Kildeskriftselskabet.

Gennem sin imponerende forskerkarriere var Kristof Glamann en handlingens og realiteternes mand. Han var ikke særlig teoriorienteret, men hældede mere til en praktisk og intuitiv forståelse af fortidens aktører, det være sig personer, handelsselskaber eller institutioner. Han advarede imod en for håndfast overførsel af nutidens økonomiske og andre teorier i analysen af de historiske forhold. Således havde han eksempelvis kun ringe forståelse for Niels Steensgaards behandling i disputatsen fra 1973 af den strukturelle krise i den europæisk-asiatiske handel i det tidlige 17. århundrede. Et historisk-strukturalistisk værk, som ellers har vundet bred international anerkendelse og udbredelse.

Glamann er ikke kommet til at danne egentlig skole i økonomisk historisk forskning. Det er således karakteristisk, at efterfølgeren i professoratet, Ole Feldbæk, ikke først og fremmest kan kaldes økonomisk historiker. Glamanns vigtigste bidrag til det danske historiske miljø har, foruden hans egne forskningsresultater, været etableringen af Institut for Økonomisk Historie og hans resultatrige indsats i de mange fonde og forskningsinitiativer, som han fortjenstfuldt har engageret sig i. Dette sidste gælder også hans arbejde i adskillige internationale organisationer.

På det officielle portræt af Kristof Glamann på Carlsberg er sat ordene: kontinuitet og forandring. De karakteriserer glimrende hans generelle indstilling. Han var sig forgængerne meget bevidst og holdt gerne værdifulde traditioner i hævd; men hvis sædvane stod i vejen og hæmmede, besad Glamann en kolossal idérigdom, en begrundet tillid til egne evner og ikke mindst en uimodståelig virketrang og drive, som sikrede, at hans mange projekter blev gennemført med succes – både som historiker, som fondsdirektør og som brygger.